

หัวหน้าคณะวิจัย

จัตวาลี ทองคำ

สาขาวิชาดุริยางคศาสตร์

สำนักวิชาสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

ที่อยู่ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

อ.เมือง จ.เชียงราย 57100

Email : chatwalee_jikke@hotmail.com

ดนตรีพื้นบ้านกับการเป็น แหล่งเรียนรู้ของจังหวัดน่าน

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำฐานข้อมูลองค์ความรู้ด้านดนตรีพื้นบ้านของจังหวัดน่าน ศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านดนตรีจากปราชญ์ด้านดนตรีพื้นบ้าน ส่งเสริมการเผยแพร่ดนตรีพื้นบ้านการเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิตของจังหวัดน่าน และพัฒนาให้จังหวัดน่านเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านดนตรีพื้นบ้าน ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยาในการเก็บข้อมูลภาคสนามในแหล่งเรียนรู้ด้านดนตรีพื้นบ้านในจังหวัดน่านรวม 7 แห่ง ได้แก่ แหล่งเรียนรู้พ่อครูอนันต์ ไชยโพธิ์ แหล่งเรียนรู้บ้านคอนมูลพัฒนา วงดนตรีแสงไฟตาม วงดนตรีของโรงเรียนเวียงสา (เลี้ยวดอกขาว) วงดนตรีของโรงเรียนราชานุบาล คณะดนตรีอรุณศิลป์ และคณะดนตรีของสมาคมดนตรีพื้นบ้านน่านโดยพ่อครูคำผายนุปีง โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต การจัดเสวนาแลกเปลี่ยน และสังเคราะห์ข้อมูลร่วมกับกลุ่มครูศิลปินพื้นบ้านและนักดนตรี เพื่อให้ได้แนวทางการเผยแพร่และการอนุรักษ์

ผลการวิจัย ด้านฐานข้อมูลองค์ความรู้ด้านดนตรีพื้นบ้านของน่าน ได้แก่ ซอหล่งน่าน (ทำนองการขับซอที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดน่าน) และวงดนตรีพื้นบ้านสะล้อซอปิ่น โดยทำนองซอที่นิยมขับในจังหวัดน่านมีทั้งสิ้น 3 ทำนอง ได้แก่ ทำนองละม้าย ทำนองดาดน่านหรือล่องน่าน และทำนองลับแล (คำว่า “ละม้าย” “ดาดน่าน ล่องน่าน” และ “ลับแล” เป็นชื่อของทำนองที่ใช้ขับซอ หรือขับร้อง) ส่วนเครื่องดนตรีในวงพื้นเมืองสะล้อ ซอ ปิ่น ได้แก่ สะล้อกลม (สะล้อที่มีคันทวนเป็นทรงกระบอกเหมือนซอด้วง หรือซออู้) หรือสะล้อก้อบ (สะล้อที่มีการแบ่งช่องเสียงที่คันทวน) และปิ่น ซึ่งหมายถึง “ซิง” ของล้านนา (เป็นเครื่องดนตรีประเภทดีด มีลักษณะคล้ายกระจับปี่ของทางภาคกลาง) การตั้งเสียงเครื่องดนตรีจะตั้งให้สัมพันธ์กับซางซอ (ผู้ขับร้อง) เป็นหลัก ส่วนบทเพลงหลักที่นิยมบรรเลงมี 7 เพลง ได้แก่ กล่อมนางนอน เขมรปากท้อ แม่หม้ายก้อม ฤทัยหลงถ้ำ เสือเลียบค่าย ปิ่นฝ้าย และลาวเสด็จ

ด้านกระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านดนตรีจากปราชญ์ดนตรีพื้นบ้าน พบว่าแต่ละแหล่งเรียนรู้มีกระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านดนตรีโดยใช้ระบบโน้ตไทย และระบบโน้ตตัวเลข เพื่อให้่ายต่อการจัดการเรียนการสอนและเป็นการบันทึกบทเพลงไว้ไม่ให้สูญหาย นอกจากนี้ พบว่า แต่ละแหล่งเรียนรู้อย่างยังได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลในการจัดกิจกรรมดนตรีพื้นบ้านอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีเด็กและเยาวชนได้มีเวทีในการแสดงออก

ด้านการส่งเสริมการเผยแพร่ดนตรีพื้นบ้านการเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิตของน่าน ผู้วิจัยได้จัดเวทีเสวนาเรื่อง “แนวทางการอนุรักษ์ และเผยแพร่ดนตรีพื้นบ้านจังหวัดน่าน” โดยเชิญครูศิลปินพื้นบ้านมาร่วมแสดงความคิดเห็น และในที่ประชุมได้เสนอให้มีการส่งเสริมด้านการแสดงดนตรีพื้นบ้าน การส่งเสริมด้านการจัดการเรียนการสอนดนตรีพื้นบ้าน และส่งเสริมด้านการจัดทำเอกสารเผยแพร่

ด้านการพัฒนาให้จังหวัดน่านเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านดนตรีพื้นบ้านนั้น ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ทั้งในเรื่องของการจัดการ และงบประมาณสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง จากการประชุมเสวนาได้มีข้อเสนอให้จัดทำหลักสูตรดนตรีพื้นบ้านระยะสั้นจัดทำเอกสารและตำราการสอนดนตรีพื้นบ้านเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และการนำองค์ความรู้เข้าเป็นส่วนหนึ่งในหออัตลักษณ์น่าน

Local Music and Being Learning Resource of Nan Province

Abstract

This research aimed to conduct knowledge database of folk music in Nan province, to study the transmission process on folk music of the local experts, and to promote the publicity of folk music for the living ancient city of Nan province and develop Nan province to be the folk music learning resources. The research was conducted by using ethnomusicology method for collecting data in the field study in 7 folk music learning resources in Nan province consisted of Mr. Anan Chaipo learning resource, Ban Don Moon Patthana learning resource, Seang Fai Tam band, Wieng Sa school band (Siew Dok Khao), Rachanuban School band, Aroonsilp Band, Nan folk band foundation by Mr. Khampai Nuping. The data was collected by the in depth interview, observation, and forum and then the data was synthesized with the group of folk artists and musicians to be the guidelines for the publicity and conservation.

The findings of the study revealed that the knowledge database of Nan folk music such as Sor Long Nan, Salor, Sor, and Pin folk band. 3 melodies of Sor which were popular in Nan province consisted of Lamai, Dad Nan or Long Nan, and Lablae. The musical instruments in Salor, Sor, and Pin folk band were Salor Klom or Salor Kob and Pin which means Seung of Lanna. The musical instrument will be mainly tuned by Sor musician. 7 main songs which were usually played consisted of Kom Nang Non, Kmer Pak Thor, Mae Mai Kom, Reu See Long Tham, Seu Lieb Kai, Pan Fai, and Lao Sa Det.

The transmission process on folk music of the local experts revealed that each learning resource transfer the musical knowledge by using Thai note and numeric note for the easy instruction and songs was also recorded to avoid the disappearance. Moreover, each learning resource was also regularly supported by the government so the children and youth can perform their musical skills.

The promotion of publicity of folk music for being the living ancient city of Nan province was done by inviting the folk artists to share ideas in the forum entitled “The way to conserve and to publicize of folk music of Nan province”. The suggestion from the meeting was the promotion on the folk music performance, the folk music curriculum, and the publicity of the documents.

The development of Nan province to be the folk music learning resources needed to have the collaboration among many sectors in terms of management, and regular budget support. The recommendations from the meeting were; a short course of the folk music, documents, and textbooks should be developed for the instruction in schools to be taught in the same direction and the knowledge should be put into Nan identity tower.

Head of Research Team

Chatwalee Thongkum

Department of Music,
School of Social Sciences,
Chiang Rai Rajabhat University
Address :

Chiang Rai Rajabhat University,
Muang, Chiang Rai 57100

Email : chatwalee_jikke@hotmail.com

บทนำ

จังหวัดน่าน เป็นจังหวัดหนึ่งที่อยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย มีภูมิประเทศติดต่อกับเมืองหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูงสลับซับซ้อน เป็นแหล่งท่องเที่ยวเรียนรู้ทางธรรมชาติ และทางวัฒนธรรมมากมาย ผู้คนที่อาศัยอยู่มีหลากหลายชาติพันธุ์ อีกทั้งยังมีประเพณีวัฒนธรรมล้านนาที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดน่าน เช่น ประเพณีไหว้พระธาตุ งานตานก๋วยสลาก งานประเพณีแข่งเรือของจังหวัดน่าน และดนตรีพื้นเมือง ปิน สะล้อ ซอหนัง สิ่งเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ควรแก่การอนุรักษ์ไว้

ดนตรีพื้นบ้านของจังหวัดน่านเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมประเพณีที่ได้รับการยอมรับและถือปฏิบัตินับแต่อดีตจนถึงปัจจุบันโดยเฉพาะวงสะล้อ ซอ ปิน ซึ่งเป็นวงดนตรีที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของจังหวัดน่าน โดยมีการขับชอซึ่งเป็นลักษณะอันโดดเด่นของน่าน ที่มีการดำเนินทำนองที่ช้าละเมียดละไม มีสะล้อก๊อบ หรือสะล้อที่มีนม อันเป็นเครื่องดนตรีสัญลักษณ์ของจังหวัดน่าน และปิน ซึ่งเป็นชื่อที่ชาวน่านใช้เรียกแทนซิงของชาวล้านนา การขับชอของจังหวัดน่าน ถือเป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของชาวน่าน เป็นการขับร้องด้วยทำนองไพเราะ มีความงามทางภาษาที่สะท้อนความเป็นสังคมวัฒนธรรมของน่าน จังหวัดน่านมีศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดงดนตรีพื้นบ้าน 2 ท่าน ได้แก่ พ่อไชยลังกา เครือแสน “พ่อครู” ผู้เป็นต้นบ่อ สรทราชของลูกศิษย์ และประชาชนทั่วไป และพ่อครูคำผาย นุปีง ผู้มีความสามารถในการขับชอ และ

สร้างสรรค์ผลงานชอโดยประยุกต์เนื้อหาของชอให้เข้ากับการพัฒนาสังคม และปินเป็นเครื่องดนตรีบรรเลงประกอบการขับชอ

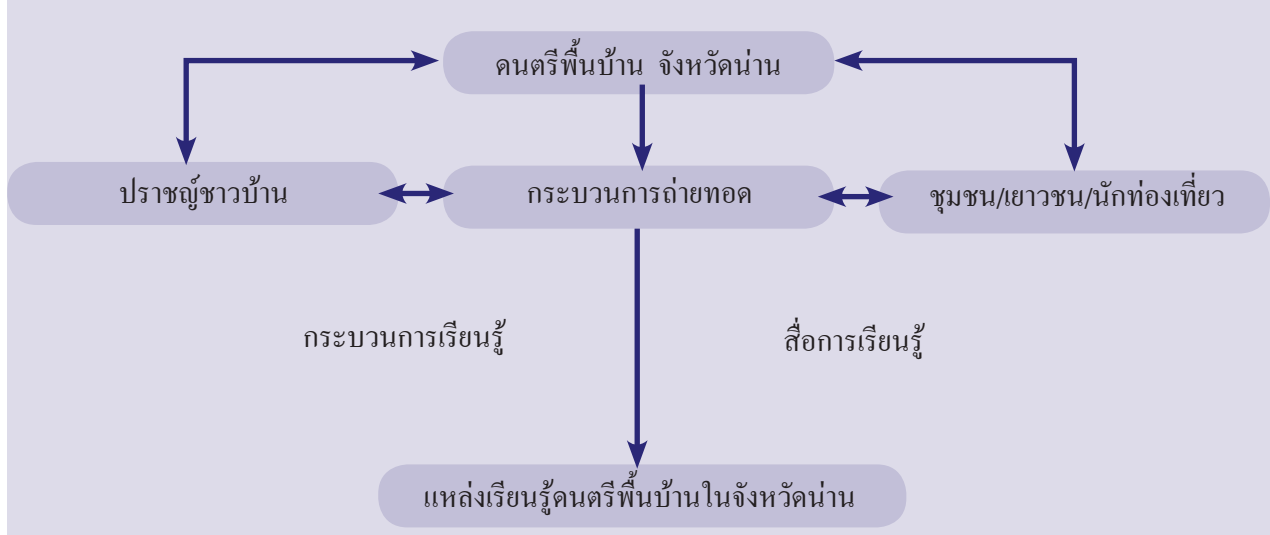
นอกจากนี้ยังมีกลุ่มคนที่ตระหนักถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านเหล่านี้ให้คงอยู่ โดยจัดตั้งเป็นสมาคม ศิลปินพื้นบ้านจังหวัดน่านขึ้น โดยผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ เพื่อเป็นแหล่งพบปะพูดคุย และแสดงความคิดเห็นของผู้มีความรู้ด้านดนตรีพื้นบ้าน อีกทั้งเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมดนตรีของจังหวัดน่านให้แก่บุคคลทั่วไป ซึ่งคณะผู้วิจัยเห็นว่า กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้เหล่านี้ไม่เพียงแต่จะเป็นการถ่ายทอดเพื่อการอนุรักษ์ไว้ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมของจังหวัดน่าน แต่ยังสามารถพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านดนตรีพื้นบ้านได้อีกด้วย

ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องดนตรีพื้นบ้านของจังหวัดน่าน ตลอดจนกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ เพื่อพัฒนาให้จังหวัดน่านเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านดนตรีพื้นบ้านที่สำคัญทางภาคเหนือของประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อจัดทำฐานข้อมูลองค์ความรู้ด้านดนตรีพื้นบ้านของจังหวัดน่าน
2. เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้ทางด้านดนตรีจากปราชญ์ด้านดนตรีพื้นบ้าน
3. เพื่อส่งเสริมการเผยแพร่ดนตรีพื้นบ้าน การเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิตของจังหวัดน่าน
4. เพื่อพัฒนาให้จังหวัดน่านเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านดนตรีพื้นบ้าน

กรอบแนวคิดการวิจัย

แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวความคิดทฤษฎีชาติพันธุ์วิทยา

สุกรี เจริญสุข (2530: 38) ได้ให้ความหมายของดนตรีชาติพันธุ์วิทยาว่า เป็นการศึกษาดนตรีใดๆ ก็ตามทั้ง รวมทั้งดนตรี และองค์ประกอบทางวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน และเป็นการศึกษาดนตรีของชาติพันธุ์อื่น โดยสามารถแบ่งการศึกษาได้ 2 ลักษณะ คือ (1) เป็นการศึกษาดนตรีใดๆ ก็ตามที่ไม่ใช่ดนตรีตะวันตก รวมทั้งดนตรียุโรปโบราณ และที่อื่นๆ ที่ยังคงเหลืออยู่ (2) เป็นการศึกษาดนตรีทุกรูปแบบในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง เช่น ดนตรีพื้นเมือง ดนตรีของชนกลุ่มน้อย ดนตรีสมัยนิยม ดนตรีเพื่อการค้า เป็นต้น

เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี (2538: 87-96) ได้กล่าวถึงแนวทางในการศึกษาดนตรีชาติพันธุ์ว่า เป็นการรวบรวมข้อมูล และศึกษาเกี่ยวกับดนตรี โดยแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ (1) การปฏิบัติการภาคสนาม (Field Work) เป็นการเก็บข้อมูลด้านเนื้อหาดนตรี และบริบทโดยรอบ และ (2) การปฏิบัติบนโต๊ะ (Desk Work) เป็นการนำข้อมูลมาจัดทำเป็นโน้ตเพื่อวิเคราะห์และนำเสนอ

ลิสต์ (George List) (อ้างใน งามอาจ อินทนิเวศ 2555: 8) กล่าวถึง Ethnomusicology ว่าเป็นวิชาที่ศึกษาดนตรีที่เป็นธรรมเนียมประเพณี เช่น ดนตรีที่มีการถ่ายทอดความรู้แบบมุขปาฐะ ไม่มีภาษาเขียน และมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ โดยมีการรวบรวมข้อมูลทางดนตรีที่ได้จากการวิจัยภาคสนามของนักวิจัยทั้งตัวดนตรี และบริบท ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นการศึกษาเฉพาะที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์

แนวความคิดองค์ประกอบการจัดการความรู้

ไพโรจน์ ชลารักษ์ (2551: 2) ได้ให้ความหมายขององค์ความรู้ว่า เป็นสถานะในตัวคนที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานอย่างลงตัวระหว่างการรับรู้ ความจำ ความคิด ความเข้าใจ และความรู้สึก เมื่อคนได้สัมผัสหรือรับรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้วสถานะนี้จะไม่หายไปจากคนแต่อาจลืมไปได้บ้างบางส่วนและบางเวลา ไพโรจน์ (2551: 53) ยังได้กล่าวอีกว่า การจัดการความรู้หมายถึง การกระทำกับความรู้และแหล่งความรู้ด้วยเครื่องมือ และเทคนิควิธีต่างๆ เพื่อให้เกิดความรู้ใหม่เพิ่มขึ้นหรือเกิดประโยชน์จากการจัดการความรู้ขึ้นเมื่อเสร็จสิ้นการปฏิบัติการ

อัญญาณี กล้ายสุบรรณ (2550: 7) ได้กล่าวถึงความรู้ว่าเป็นส่วนผสมที่กลมกลืนของคุณค่า (Values) ความจริง

(Truth) ความเชื่อ (Beliefs) ความสามารถ (Capacity) ประสบการณ์ (Experience) ปริชาญาณ (Insight) สัญชาตญาณ (Intuition) รวมถึงดุลยพินิจ (Judgment) ซึ่งบุคคลอาจได้มาจากหลายช่องทาง โดยเฉพาะการลงมือทำหรือปฏิบัติจริง

ประพนธ์ ผาสุกยี่ด (2550:21-23) กล่าวว่า ความรู้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ (1) ความรู้ที่เห็นชัดเจนเป็นรูปธรรม เป็นความรู้ที่อยู่ในตำรา เช่น พวกหลักวิชาหรือทฤษฎีทั้งหลาย อันได้มาจากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ผ่านกระบวนการพิสูจน์ ผ่านกระบวนการวิจัย เรามักเรียกกันทั่วไปว่า เป็น “ความรู้แจ้ง” หรือ “Explicit Knowledge” และ (2) เป็นความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) เป็นสิ่งที่เห็นได้ไม่ชัด เป็นความรู้ที่มาจากการปฏิบัติ บ้างก็จัดกว่าเป็น “เคล็ดวิชา” เป็น “ภูมิปัญญา” เป็นสิ่งที่มาจากการใช้วิจารณ์ญาณ ปฏิภาณ ไหวพริบ เป็นเทคนิคเฉพาะตัวของผู้ปฏิบัติแต่ละท่าน

วิจารณ์ พานิช (2548: 3) ได้กล่าวว่า การจัดการความรู้เป็นการดำเนินการอย่างน้อย 6 ประการต่อความรู้ ได้แก่ (1) การกำหนดความรู้หลักที่จำเป็นหรือสำคัญต่องานหรือกิจกรรมของกลุ่มหรือองค์กร (2) การเสาะหาความรู้ที่ต้องการ (3) การปรับปรุง คัดแปลง หรือสร้างความรู้บางส่วน ให้เหมาะต่อการใช้งานของตน (4) การประยุกต์ใช้ความรู้ในกิจการงานของตน (5) การนำประสบการณ์จากการทำงาน และการประยุกต์ใช้ความรู้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสกัด “ขุมความรู้” ออกมาบันทึกไว้ (6) การจัดบันทึก “ขุมความรู้” และ “แก่นความรู้” สำหรับไว้ใช้งาน และปรับปรุงเป็นชุดความรู้ที่ครบถ้วน ลุ่มลึก และเชื่อมโยง มากขึ้น เหมาะต่อการใช้งานมากขึ้น โดยที่การดำเนินการ 6 ประการนี้บูรณาการเป็นเนื้อเดียวกัน ความรู้ที่เกี่ยวข้องเป็นทั้งความรู้ที่ชัดแจ้ง อยู่ในรูปของตัวหนังสือหรือรหัสอย่างอื่นที่เข้าใจได้ทั่วไป (Explicit Knowledge) และความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) ที่อยู่ในคน ทั้งที่อยู่ในใจ (ความเชื่อ ค่านิยม) อยู่ในสมอง (เหตุผล) และอยู่ในมือ และส่วนอื่นๆ ของร่างกาย (ทักษะในการปฏิบัติ)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กิจชัย ส่องเนตร (บทคัดย่อ: 2544) ได้ทำวิจัยเรื่องกระบวนการเรียนรู้ด้านดนตรีพื้นบ้านวงสะล้อ ซอ พิณของครูศิลป์ในอำเภอเมือง จังหวัดน่าน โดยมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาสภาพ บทบาทและกระบวนการเรียนรู้ดนตรีพื้น

บ้านวงสะล้อ ซอ ปีน ของครูศิลป์ในอำเภอเมืองจังหวัดน่าน และศึกษาพฤติกรรมการเรียนการสอนดนตรีพื้นบ้านวงสะล้อ ซอ ปีน ของครูกลุ่มศิลป์ในเขตพื้นที่อำเภอเมืองจังหวัดน่าน จากผลการวิจัยพบว่า ครูศิลป์ที่ดำเนินการเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้มี 2 ยุคคือ ยุคในอดีตคือ ครูไชยลังกา เครือเสน และครูคำผาย นุปีง ส่วนศิลป์อิสระในท้องถิ่นใน

ช่างซอกำลังขับซอกับวงปี่จุม

ยุคปัจจุบันคือ ครูศิลป์ที่เป็นศิษย์ของครูทั้ง 2 ท่าน กระบวนการถ่ายทอดการสอนมี 2 รูปแบบ คือ (1) กระบวนการเรียนรู้แบบในระบบและนอกระบบ โดยครูศิลป์เป็นผู้เดินทางไปสอนให้ผู้เรียนตาม

สถานที่ต่างๆ มีการกำหนดเวลาเรียนที่แน่นอน เรียนรู้ระยะสั้น เป็นการสร้างประสบการณ์โดยการแสดงในโรงเรียน และ (2) กระบวนการเรียนรู้แบบพื้นบ้าน คือ การเรียนแบบมุขปาฐะ โดยการใช้ดาду หูฟัง ใจคิด มือเล่น และผู้เรียนติดตามครูไปแสดงดนตรีพื้นบ้านตามสถานที่ต่างๆ ผู้เรียนศึกษาค้นพบความรู้ด้วยตัวเอง

บูรณพันธ์ ใจกล้า (บทคัดย่อ: 2545) ได้ทำการวิจัยเรื่องซอคล้องน่านคณะคำผาย นุปีง วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงลักษณะของทำนองซอและบทบาทหน้าที่ของซอคล้องน่านที่มีต่อสังคมชาวจังหวัดน่าน ผลการวิจัยพบว่าซอคล้องน่านมีบทบาทหน้าที่ในการแสดงในงานต่างๆ โดยเฉพาะงานอุปสมบท และมีหน้าที่เป็นสื่อในการประชาสัมพันธ์ต่างๆพร้อมทั้งให้ความบันเทิงและความรู้แก่แขกที่มาร่วมงานหรือรับฟังซอ ผลการวิเคราะห์ทำนองพบว่า ในลักษณะของทำนองการขับร้องซอในทำนองดาคน่านในแต่ละประโยคมีลักษณะการดำเนินทำนองที่คล้ายกันเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งประโยคของทำนองในแต่ละวรรคจะมีลักษณะการจบของทำนองในแต่ละประโยคส่วนใหญ่ที่เหมือนกัน

กิตติวัฒน์ กิ่งแก้ว (บทคัดย่อ: 2553) ได้ทำการวิจัยเรื่องขับซอคล้องน่านของลำดวน คำแปน วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติลำดวน คำแปนและประวัติการขับซอคล้องน่าน

และการขับซอคล้องน่านของลำดวน คำแปน ผลการวิจัยพบว่า เป็นช่างซอที่มีชื่อเสียงมาก ได้รับความนิยมนจากประชาชนทั่วไปและยังเป็นช่างซอที่ยังคงเอกลักษณ์ในการขับซอแบบโบราณ คำซอที่ลำดวน คำแปน ขับร้องออกมานั้น เป็นคำซอที่ใช้ภาษาพื้นเมืองดั้งเดิมมีความหมายลึกซึ้ง มีความไพเราะคมคาย และมีการใช้เทคนิคขับซอหลากหลาย เทคนิคในการขับซอของลำดวน คำแปน ที่ปรากฏอยู่ในการขับซอประกอบด้วย เทคนิคการซ่อนเสียง เทคนิคการเหินเสียง เทคนิคการครั่นเสียง เทคนิคการกระทบเสียง เทคนิคเสียงลงทรวง เทคนิคการลากเสียง เทคนิคการเน้นเสียง ซึ่งเป็นรูปแบบการใช้เสียงที่ทำให้การขับซอมีความไพเราะมากยิ่งขึ้น ประกอบกับการใช้คำขับซอที่มีความหมายลึกซึ้ง ซึ่งเป็นคำขับซอที่ได้มาจากการเรียนรู้จากครู

วิธีดำเนินการวิจัย

ลักษณะงานวิจัยเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยา (Ethnomusicology) โดยมีแหล่งข้อมูลที่ใช้ศึกษาจากเอกสารงานวิจัยต่างๆ การสัมภาษณ์บุคคลข้อมูล และการออกเก็บข้อมูลภาคสนาม มีการตรวจสอบข้อมูลในการวิจัยโดยบุคคลข้อมูลและผู้เกี่ยวข้องโดยมีรายละเอียดและขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยมุ่งศึกษาศูนย์การเรียนรู้ด้านดนตรีพื้นบ้าน วงดนตรีพื้นบ้านจังหวัดน่าน วงดนตรีอื่นๆ ที่มีการแสดงอย่าง

ต่อเนื่อง และศิลปินแห่งชาติที่ปรากฏในจังหวัดน่าน จำนวน 7 แห่ง ได้แก่ แหล่งเรียนรู้พ่อครูอนันต์ ไชยโพธิ์ แหล่งเรียนรู้บ้านคอนมูลพัฒนา วงดนตรีแสงไฟตาม วงดนตรีของโรงเรียนเวียงสา (เสี้ยวดอกขาว) วงดนตรีของโรงเรียนราชูปบาล คณะดนตรีอรุณศิลป์ และคณะดนตรีของสมาคมดนตรีพื้นบ้านน่านโดยพ่อครูคำผายนุปีง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบการสังเกต แนวทางการสัมภาษณ์ ประเด็นการสนทนากลุ่ม สมุดบันทึก สมุดโน้ตเพลง แบบบันทึกข้อมูลกล้องถ่ายภาพนิ่ง กล้องถ่ายภาพเคลื่อนไหว และเครื่องบันทึกเสียง

ขั้นตอนการดำเนินงานและการเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูล ดังต่อไปนี้

1. ทำการค้นคว้าข้อมูลเอกสารและสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับงานการศึกษาวิจัยเพื่อเป็นการกำหนดแนวคิด แล้วจึงเลือกศึกษาในเรื่องที่เชื่อมโยงเกี่ยวกับประเด็นศึกษา และแนวคิดในการวิเคราะห์ข้อมูล
2. ทำการสืบค้นข้อมูลจากเว็บไซต์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัย
3. เชื่อมโยงและการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อศึกษาวิเคราะห์ต่อไปยังกลุ่มข้อมูลบุคคล ได้แก่ กลุ่มนักวิชาการ ด้านดนตรี นักดนตรีภูมิปัญญา ครูสอนดนตรี และกลุ่มศิลปินเมืองน่าน
4. คณะผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการ ดังนี้

คณะผู้วิจัย กับกลุ่มศิลปินพื้นบ้านจังหวัดน่าน

4.1 สัมภาษณ์ครูศิลปินพื้นบ้าน นักดนตรีพื้นบ้าน และผู้ที่เกี่ยวข้อง

4.2 สำรวจการจัดการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้ด้านดนตรีพื้นบ้าน และโรงเรียนที่มีการจัดการเรียนการสอนด้านดนตรีพื้นบ้าน

4.3 การติดตามและบันทึกภาพการแสดงดนตรีพื้นบ้านตามสถานที่ต่างๆ ได้แก่ วัด และถนนคนเดิน

4.4 การเสวนากลุ่มย่อยในหัวข้อ “การเผยแพร่และการอนุรักษ์ดนตรีพื้นบ้านของจังหวัดน่าน”

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

งานวิจัยเรื่อง “ดนตรีพื้นบ้านกับการเป็นแหล่งเรียนรู้ของจังหวัดน่าน” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยแบ่งประเด็นการวิเคราะห์ เป็น 4 ประเด็นใหญ่ คือ 1. เพื่อจัดทำฐานข้อมูลองค์ความรู้ด้านดนตรีพื้นบ้านของจังหวัดน่าน 2. เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้ทางด้านดนตรีจากปราชญ์ด้านดนตรีพื้นบ้าน 3. เพื่อส่งเสริมการเผยแพร่ดนตรีพื้นบ้าน การเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิตของจังหวัดน่าน และ 4. เพื่อพัฒนาให้จังหวัดน่านเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านดนตรีพื้นบ้าน สามารถจำแนกประเด็นย่อยในการวิเคราะห์ดังนี้

1. เพื่อจัดทำฐานข้อมูลองค์ความรู้ด้านดนตรีพื้นบ้านของจังหวัดน่าน มุ่งศึกษาถึง องค์ความรู้ในด้านดนตรีพื้นบ้านของจังหวัดน่าน ได้แก่ การขับชอล่องน่าน วงดนตรี สะล้อซอปิ่น และลักษณะทางกายภาพ รวมถึงระบบเสียงของเครื่องดนตรี

2. เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้ทางด้านดนตรีจากปราชญ์ด้านดนตรีพื้นบ้าน มุ่งศึกษาถึงรูปแบบ สื่อ การสอน และ กระบวนการถ่ายทอดของพ่อครู แม่ครูดนตรีพื้นบ้านเมืองน่าน

3. เพื่อส่งเสริมการเผยแพร่ดนตรีพื้นบ้าน การเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิตของจังหวัดน่าน มุ่งศึกษาถึง แนวทาง รูปแบบ กระบวนการเผยแพร่ดนตรีพื้นบ้านให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

4. เพื่อพัฒนาให้

จังหวัดน่านเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านดนตรีพื้นบ้าน มุ่งศึกษาแนวทางการพัฒนา และเพิ่มแหล่งเรียนรู้ดนตรีพื้นบ้านให้ครอบคลุม ทั่วจังหวัดอย่างยั่งยืน

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยสามารถสรุปตามประเด็นวัตถุประสงค์ ได้ดังนี้

ก. ฐานข้อมูลองค์ความรู้ด้านดนตรีพื้นบ้านจังหวัดน่าน

(1) ข้อมูลบริบทชุมชนแห่งการเรียนรู้ด้านดนตรีพื้นบ้านจังหวัดน่าน

- สมาคมศิลปินพื้นบ้าน ต.ท่านาว อ.ภูเพียง จ.น่าน (บ้านศิลปินแห่งชาติ พ่อครูคำผาย นูบิง) เป็นแหล่งเรียนรู้ดนตรีพื้นบ้านที่จัดตั้งโดยพ่อครูคำผาย นูบิง ร่วมกันศิษย์ที่เป็นช่างซ่อม และนักดนตรี ได้แก่ พ่อครูอรุณศิลป์ ดวงมูล และพ่อครูเกรียงไกร ชัยคำ ซึ่งปัจจุบันมีตำแหน่งเป็นนายกสมาคมศิลปินพื้นบ้านของจังหวัดน่าน แหล่งเรียนรู้เปิดสอนทั้งการขับซอ และเล่นเครื่องดนตรีพื้นและสะล้อให้กับเด็กและเยาวชน รวมถึงผู้ที่สนใจทั่วไป อีกทั้งเป็นศูนย์รวมกลุ่มศิลปินพื้นบ้านของจังหวัดน่าน เพื่อเป็นแหล่งพบปะพูดคุยกันเป็นประจำทุกเดือน

- แหล่งเรียนรู้ดนตรีพื้นบ้านของพ่อครูอรุณศิลป์ ดวงมูล ตั้งอยู่ที่ ต.บ่อสวก อ.เมือง จ.น่าน ซึ่งเป็นบ้านของพ่อครูอรุณศิลป์เอง เปิดสอนทั้งการขับซอและเล่นเครื่องดนตรีพื้นและสะล้อ ซึ่งพ่อครูอรุณศิลป์ได้รับการถ่ายทอดโดยตรงจากศิลปินแห่งชาติ 2 ท่าน ได้แก่ พ่อครูไชยลังกา เครือเสน และพ่อครูคำผาย นูบิง เปิดสอนให้กับเยาวชนในหมู่บ้าน และหมู่บ้านใกล้เคียงรวมถึงผู้ที่สนใจทั่วไป นอกจากนั้นพ่อครูอรุณศิลป์ได้รับเชิญให้ไปสอนตามโรงเรียนต่างๆ ด้วย

- แหล่งเรียนรู้ดนตรีไทยพื้นบ้าน ต. ไชยสถาน อ.เมือง จ.น่าน โดยมีพ่อครูอนันต์ ไชยโพธิ์ ผู้เป็นศิลปินดีเด่น สาขาศิลปะการแสดง (การทำปิ่น และสะล้อ) เป็นเจ้าของ โดยได้รับการงบประมาณอุดหนุนจากบ

ชมรมดนตรีพื้นบ้าน โรงเรียนราชานุบาล อำเภอเมือง จังหวัดน่าน

ยุทธศาสตร์จังหวัดน่าน เพื่อเปิดสอนด้านศิลปะและดนตรีพื้นบ้านให้กับเด็กและเยาวชนในหมู่บ้าน และหมู่บ้านใกล้เคียง อีกทั้งยังเป็นแหล่งผลิตเครื่องดนตรีพื้น และสะล้อแบบภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งนอกจากจะผลิตเพื่อจำหน่ายแล้ว ยังเปิดสอนให้กับผู้ที่สนใจสืบทอดภูมิปัญญาดังเดิมนี้ด้วย

- แหล่งเรียนรู้ด้านศิลปะและดนตรีพื้นบ้าน บ้านดอนมูลพัฒนา ต.คูใต้ อ.เมือง จ.น่าน ก่อตั้งขึ้นโดยอาจารย์สมพร ศรีทุมมา ข้าราชการบำนาญ และอดีตกำนันตำบลคูใต้ โดยได้รับเงินงบประมาณสนับสนุนจากยุทธศาสตร์จังหวัดน่าน เมื่อปีงบประมาณ 2552 และปีงบประมาณ 2555 ตามโครงการพัฒนาอัตลักษณ์น่าน (กิจกรรมพัฒนา ศิลปะ และดนตรีพื้นบ้าน) เป็นศูนย์ก่อตั้งวงดนตรีเยาวชนหรือวงมะแฉ่ง เป็นสอนศิลปะดนตรีพื้นบ้านของจังหวัดน่านทั้งด้านการแสดงดนตรี และการฟ้อนเงี้ยว

- กิจกรรมชุมนุมของโรงเรียนสา อ.เวียงสา จ.น่าน ดำเนินการสอนโดย ครูประสิทธิ์ ปรมาภิขัย ครูชำนาญการ โรงเรียนสา จังหวัดน่าน โดยนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมชุมนุมของเรียนล้วนเป็นผู้ที่มีความสนใจ และสนใจที่จะเรียนรู้ดนตรีพื้นบ้านทั้งสิ้น นอกจากนักเรียนจะได้ฝึกซ้อมดนตรีในชั่วโมงกิจกรรมชุมนุมแล้ว ครูประสิทธิ์ยังได้พานักเรียนออกแสดงในสถานที่ต่างๆ เช่น ถนนคนเดิน เป็นต้น โดยใช้ชื่อวงดนตรีว่า วงเสี้ยวดอกขาว เป็นต้น เพื่อฝึกให้นักเรียนมีความกล้าแสดงออก และสำนึกรักในศิลปะดนตรีพื้นบ้านของตนเอง

- ชมรมดนตรีพื้นบ้าน โรงเรียนราชานุบาล อ.เมือง

จ.น่าน ดำเนินการสอนโดย ดร.กิจชัย ส่องเนตร ครูชำนาญการ โรงเรียนราชานุบาล จังหวัดน่าน สอนดนตรีให้กับนักเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ที่สมัครเข้าชมรมดนตรีพื้นบ้าน สอนการบรรเลงเครื่องดนตรีปิ่นและสะล้อ บทเพลงที่ใช้สอนมีทั้งเพลงไทยแบบแผน และเพลงพื้นบ้านน่าน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ไม่เฉพาะเพลงพื้นบ้านของตนเองเท่านั้น แต่ยังสามารรถเรียนรู้เพลงไทยอื่นๆ ด้วย จุดมุ่งหมายของชมรมคือให้นักเรียนได้มีโอกาสแสดงดนตรีต่อสาธารณชน เป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมดนตรีของจังหวัดน่าน อีกทั้งทำให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจศิลปวัฒนธรรมของตนเอง

(2) ข้อมูลองค์ความรู้ด้านดนตรีพื้นบ้าน แบ่งการศึกษาเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ ซอ ล่องน่าน และวงดนตรีพื้นบ้านสะล้อ ซอ ปิ่น ดังนี้

1. ซอ ล่องน่าน

ซอ ล่องน่าน เป็นทำนองพื้นบ้านของจังหวัดน่าน ซึ่งเป็นทำนองที่สอดคล้องกับประวัติศาสตร์การย้ายเมืองของน่าน ซึ่งย้ายจากวรรณคร (เมืองปัวในปัจจุบัน) มายังดอยภู

เพียง (วัดพระธาตุแช่แห้ง อำเภอเมืองน่านในปัจจุบัน) การย้ายเมืองในสมัยนั้นต้องเดินทางโดยทางน้ำ พญากานเมืองจึงสั่งให้ใช้แพซุงเป็นพาหนะในการเดินทาง โดยแพจะบรรทุกทั้งผู้คนและสิ่งของ แบ่งเป็น 7 ขบวน ในการนี้แพขบวนที่ 7 เป็นขบวนของพวกกลอง พวกฆ้อง และผู้คนร้องรำทำเพลงกันอย่างสนุกสนาน ซึ่งในขบวนที่ 7 นี้จึงเป็นที่มาของซอ ล่องน่าน โดยในตำนานได้กล่าวว่า ผู้ตามเสด็จชายหญิงคู่หนึ่ง ชื่อปู่คำมา ย่าคำบี่ เป็นผู้มีปฏิภาณด้านการขับซอ ได้ขับซอตอบโต้กันอย่างสนุกสนาน ทำความพึงพอใจให้กับขบวนเสร็จเป็นอย่างมาก จึงเป็นที่มาของคำว่า “ซอ ล่องน่าน” แต่อีกตำนานหนึ่งกล่าวว่า ในขบวนเสด็จคราวนั้น ได้มีแม่หม้ายนางหนึ่งชื่อ ย่าคำบี่ เกิดอารมณ์ว่าเหวขึ้นมา จึงได้ขับซอชมความงามทิวทัศน์สองฟากฝั่งของแม่น้ำน่านที่แพนั้นผ่าน ในท่วงทำนองที่ไพเราะจับใจคนฟังในฐานะที่การขับซอนี้เกิดขึ้นในขณะที่ล่องแพตามแม่น้ำน่าน จึงเรียกทำนองขับซอนี้ว่า ระเบียบซอ ล่องน่าน มาเท่าทุกวันนี้

สำหรับทำนองน่านที่นิยมนำมาขับซอของจังหวัดน่านมีทั้งสิ้น 3 ทำนอง ได้แก่ ทำนองละม้าย ทำนองคาคน่าน หรือทำนองซอ ล่องน่าน และทำนองซอลับแล ซึ่งเนื้อหาของซอจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งที่ผู้ขับซอได้พบเห็นหรือเป็นสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับวันสำคัญต่างๆ

2. วงสะล้อ ซอ ปิ่น

วงสะล้อ ซอ ปิ่น (พิณ) เป็นวัฒนธรรมดนตรีของชาวล้านนาในจังหวัดน่าน เป็นลักษณะของการบรรเลงดนตรีร่วมกับการขับซอ (ขับร้อง) เครื่องดนตรีที่ใช้ ได้แก่ สะล้อ และปิ่น (ปิ่น เป็นภาษาพื้นถิ่นของชาวน่าน หมายถึง พิณ) ซึ่งโดยทั่วไปชาวล้านนาจะเรียกวงลักษณะนี้ว่า สะล้อ ซอ ซึ่ง ตามหลักฐานที่ปรากฏพบว่า เครื่องดนตรีสะล้อ และปิ่น มีมานานกว่า 600 ปีแล้ว โดยดูได้จากภาพ

เครื่องดนตรีสะล้อกลม

เครื่องดนตรีปิ่นเมืองน่าน

เขียนบนฝาผนังของวัดภูมินทร์ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ซึ่งปรากฏภาพของคนเล่นเครื่องดนตรี สะล้อ และปี่น อยู่ด้วย

เครื่องดนตรีสะล้อ แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ สะล้อกลม และสะล้อก๊อบ

- สะล้อกลม หรือสะล้อรดแอ่ว เป็นสะล้อดั้งเดิมของจังหวัดน่าน มีลักษณะเหมือนสะล้อทั่วไปทางเหนือ แต่ต่างกันเพียงแค่ปลายลูกบิดของสะล้อน่านจะหันไปด้านหลัง ในขณะที่สะล้อของจังหวัดอื่นจะหันไปด้านหน้า

- สะล้อก๊อบ เป็นสะล้อที่ถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดน่าน เพราะเป็นสะล้อที่มีการแบ่งช่องเสียงโดยการติดแท่งไม้เล็กๆ เรียงลดหลั่นกันที่คันทวน ซึ่งเรียกว่า ลูกนับ เป็นสะล้อที่พบเฉพาะในจังหวัดน่านเท่านั้น

เครื่องดนตรีปี่น แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ปี่น สันฐานกลมแบน และปี่น สันฐานรีแหลม

- ปี่น สันฐานกลมแบน เป็นปี่นโบราณของเมืองน่าน เป็นปี่นที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังของวัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน ปัจจุบันพบเห็นได้น้อยมาก

- ปี่น สันฐานรีแหลม เป็นปี่นโบราณที่ใช้เล่นร่วมกับปี่น สันฐานกลมแบน แต่ปัจจุบันได้รับความนิยม และใช้กันอย่างแพร่หลาย จนถึงได้ว่าเป็นรูปลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ปี่นเมืองน่าน

ระบบการตั้งเสียงของเครื่องดนตรีทั้งสองชนิดจะตั้งเป็นลูกสี่เหมือนกัน คือสายทุ้มเป็นเสียง “ซอล” สายเอกเป็นเสียง “โด” ทั้งนี้จะตั้งเสียงให้สัมพันธ์กับช่างซอ เป็นหลัก

ส่วนบทเพลงหลักที่นิยมแสดง มีทั้งสิ้น 7 เพลง ได้แก่ กล่อมนางนอน เขมรปากท่อแม่หม้ายก้อม ฤทัยหลง ถ้า เสือเลียค่าย ปั่นฝ้าย และลาวเสด็จ

ข. กระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านดนตรีจากปราชญ์ด้านดนตรีพื้นบ้าน

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์พ่อครู และผู้นำกลุ่มศิลปินพื้นบ้าน ทำให้ทราบถึงกระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านดนตรีตามบริบทของแต่ละบุคคล ดังนี้

1. พ่อครูคำผาย นุปีง ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีพื้นบ้านขับซอ) ผู้ซึ่งถือเป็นบุคคลที่เคารพภักดีของเหล่าลูกศิษย์ และศิลปินพื้นบ้านรุ่นหลัง แม้ว่าปัจจุบันนี้พ่อครูคำผายจะเลิกขับซอแล้วด้วยปัญหาด้านสุขภาพ แต่ท่านก็ยังคงเปิดบ้านของท่านให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านดนตรี

พื้นบ้านน่าน เพื่อให้วัฒนธรรมดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์นี้คงอยู่ต่อไป

2. พ่อครูอนันต์ ไชยโพธิ์ ผู้ได้รับการยกย่องให้เป็นศิลปินดีเด่นของจังหวัดน่าน สาขาศิลปะการแสดง (การทำปี่น และสะล้อ) และเป็นครูภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดน่าน อีกทั้งยังเป็นเจ้าของแหล่งเรียนรู้ดนตรีไทยพื้นบ้าน โดยได้รับงบประมาณอุดหนุนจากงบประมาณยุทธศาสตร์จังหวัดน่าน พ่อครูมีความสามารถในการเรื่องของการประดิษฐ์เครื่องดนตรีสะล้อ และปี่น อีกทั้งยังสอนการบรรเลงเครื่องดนตรีเหล่านี้ให้แก่เด็กและเยาวชนตามโรงเรียนใกล้เคียง สื่อการสอนของพ่อครูเป็นระบบโน้ตตัวเลขที่พ่อครูคิดขึ้นมาเอง ซึ่งแม้ว่าจะสามารถนำไปสอนให้นักเรียนเข้าใจได้ง่าย แต่มีข้อจำกัดในเรื่องของทำนองเพลง เพราะถ้านักเรียนไม่รู้ทำนองเพลงมาก่อน ก็ไม่สามารถเล่นบทเพลงนั้นได้

3. อาจารย์สมพร ศรีทุมมา เป็นผู้ก่อตั้งแหล่งเรียนรู้ดนตรีพื้นบ้าน บ้านคอนมูลพัฒนา หรือวงมะแคว้ง ซึ่งเป็นวงเยาวชนในชุมชนบ้านคอนมูลพัฒนา โดยได้รับเงินงบประมาณสนับสนุนจากยุทธศาสตร์จังหวัดน่าน ตามโครงการพัฒนาอัตลักษณ์น่าน (กิจกรรมพัฒนาศิลปะ และดนตรีพื้นบ้าน) วงมะแคว้งเริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2547 ปัจจุบันมีสมาชิกประมาณ 300 คน โดยแบ่งเป็นทั้งหมด 3 รุ่น การจัดการเรียนการสอนส่วนใหญ่เป็นการสอนแบบพี่สอนน้อง โดยมีครูทศพล บุรวัดณ์ ช่างซอจากคณะซอแก้วซึ่งอยู่ในหมู่บ้านเดียวกันเป็นผู้ฝึกสอน สื่อการสอนแต่เดิมเป็นระบบโน้ตตัวเลข แต่ปัจจุบันมีการปรับให้เป็นระบบโน้ตไทยแทน

4. พ่อครูเกรียงไกร ชัยคำ นายกสมาคมศิลปินพื้นบ้านจังหวัดน่าน เป็นผู้ผลักดันให้มีการจัดทำหลักสูตรดนตรีพื้นบ้านของจังหวัดน่าน เพื่อให้สามารถใช้ร่วมกันอย่างเป็นระบบ อีกทั้งยังได้ร่วมมือกับมหาวิทยาลัยชุมชนน่าน และผู้ที่เกี่ยวข้อง รวบรวมบทเพลงหลักของน่าน และเพลงทั่วไปจัดทำเป็นระบบโน้ตสากล และได้มีการปรึกษาร่วมกันถึงความเหมาะสมของโน้ตเพลง เพื่อไม่ให้สูญเสียเอกลักษณ์ของเพลงพื้นบ้านน่านที่สืบทอดกันมายาวนาน นอกจากนั้นพ่อครูเกรียงไกร ยังเป็นผู้ก่อตั้งวง “แสงไฟตาม” อีกทั้งยังเป็นผู้ประสานงานคณะซอ และวงดนตรีพื้นบ้านมาออกแสดงตามงานเทศกาลต่างๆ รวมถึงที่วัดพระธาตุแช่แห้ง และถนนคนเดินด้วย ปัจจุบันมีสมาชิศิลปินพื้นบ้านมีสมาชิกเครือข่ายร่วม 100 คน

5. พ่อครูอรุณศิลป์ ดวงมูล เป็นลูกศิษย์ของพ่อครูไชยลังกา เครือเสน และเป็นผู้สืบทอดคณะซอของพ่อครูกำผายนุปีง ท่านได้รับเลือกให้เป็นครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 4 ด้านศิลปกรรม (ดนตรีพื้นบ้าน) พ่อครูอรุณศิลป์เป็นผู้ที่มีความสามารถหลายด้าน ทั้งการบรรเลงดนตรีสะล้อ ปิน และขับซอ อีกทั้งยังสามารถผลิตเครื่องดนตรีทั้งสองชนิดนี้ได้อีกด้วย ที่บ้านของพ่อครูเปิดสอนดนตรีพื้นบ้านสะล้อ ซอ ปิน สอนโดยใช้ระบบโน้ตตัวเลขเป็นหลัก ส่วนการขับซอ พ่อครูจะเป็นผู้เขียนบทขอให้สอดคล้องกับเทศกาล หรือวันสำคัญนั้นๆ กระบวนการสอนจะเป็นการให้ร้องเลียนแบบทีละท่อน และให้ท่องจำจนขึ้นใจ นอกจากนั้น พ่อครูยังสอนเรื่องของการผลิตเครื่องดนตรีสะล้อ และปินด้วย แต่ยังไม่เป็นที่นิยมของเด็กรุ่นใหม่มากนัก

6. ครูประสิทธิ์ ปรมภิชัย เป็นครูชำนาญการ สอนอยู่ที่โรงเรียนสา อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดน่าน สอนดนตรีพื้นบ้านให้กับนักเรียนในชมรมดนตรีพื้นบ้านของโรงเรียน ท่านได้ตั้งวงดนตรีชื่อว่า “เสี้ยวดอกขาว” โดยมีสมาชิกเป็นนักเรียนในชมรม และได้ไปแสดงตามสถานที่ต่างๆทั่วจังหวัดน่าน เนื่องจากพื้นฐานด้านดนตรีพื้นบ้านของเด็กมีหลากหลาย การจัดการเรียนการสอนดนตรีของครูประสิทธิ์จะยึดตามพื้นฐานของเด็กส่วนใหญ่เป็นหลัก มีการเรียนทั้งระบบโน้ตตัวเลข และระบบโน้ตไทย แต่แนวคิดหลักของครูประสิทธิ์คือ ดนตรีของน่านสามารถประยุกต์เข้ากับเครื่องดนตรีชนิดใดก็ได้ เพราะเอกลักษณ์ของดนตรีน่านไม่เพียงแต่อยู่ที่เครื่องดนตรีของน่านเพียงอย่างเดียว แต่อยู่

ที่ท่วงทำนองที่ไม่มีใครเหมือนด้วย

7. ดร. กิจชัย ส่องเนตร เป็นครูชำนาญการ โรงเรียนราชานุบาล จังหวัดน่าน เป็นผู้จัดตั้งชมรมดนตรีพื้นบ้านของโรงเรียน โดยสอนสะล้อ และปินให้กับนักเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 มีเป้าหมายให้นักเรียนได้มีโอกาสแสดงความสามารถทางด้านดนตรีต่อสาธารณชน การจัดการเรียนการสอนจะเป็นการสอนแบบกลุ่ม โดยให้นักเรียนชายเล่นปิน ส่วนนักเรียนหญิงเล่นสะล้อ และโน้ตเพลงที่ใช้สอนเป็นระบบโน้ตไทย

ค. การส่งเสริมการเผยแพร่ดนตรีพื้นบ้าน การเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิตของจังหวัดน่าน

ผู้วิจัยได้มีการจัดเวทีเสวนาเรื่อง “แนวทางการอนุรักษ์ และเผยแพร่ดนตรีพื้นบ้านจังหวัดน่าน” โดยเชิญครูศิลป์พื้นบ้าน จากแหล่งเรียนรู้ดนตรีพื้นบ้านจังหวัดน่านจำนวน 7 แห่ง รวมทั้งสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน ร่วมแสดงความคิดเห็นในประเด็นดังกล่าว โดยขอสรุปเป็นรายด้าน ดังนี้

1. ด้านการแสดงดนตรีพื้นบ้านนั้น ทางสมาคมดนตรีพื้นบ้านได้มีการจัดเวทีแสดงดนตรีเป็นประจำตามสถานที่ต่างๆ อีกทั้งสำนักงานวัฒนธรรมยังสนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมแสดงดนตรีสวดแทรกในงานวัฒนธรรมต่างๆ ด้วย นอกจากนั้น ควรมีการจัดประกวดแข่งขันดนตรีพื้นบ้านทั้งด้านการบรรเลง และด้านการขับซอ อีกทั้งการจัดค่ายเยาวชนดนตรีพื้นบ้าน เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้มีแรงกระตุ้นในการพัฒนาทักษะทางด้านนี้อย่างจริงจัง และ

ควรมีการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐอย่างต่อเนื่อง

2. การส่งเสริมด้านการจัดการเรียนการสอน เนื่องจากหลักสูตรในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือในระดับอุดมศึกษาไม่มีการส่งเสริมในเรื่องของดนตรีพื้นบ้าน ดังนั้น นักเรียนที่จบจากชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา จึงไม่ได้ศึกษาเรื่องของดนตรีพื้นบ้านของตนเอง

พ่อครูอนันต์ ไชยโพธิ์ กำลังอธิบายวิธีการอ่านโน้ตตัวเลขที่พ่อครูคิดขึ้นเอง

อย่างจริงจัง ส่งผลให้ขาดผู้สืบทอด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเองก็ตระหนักถึงเรื่องนี้ จึงมีการจัดตั้งชมรมดนตรีพื้นบ้านเพื่อให้นักเรียนและผู้ที่สนใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้ ทั้งในด้านการบรรเลงดนตรีและการขับชอ โดยเชิญครูศิลปินที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านมาสอน นอกจากนี้ ควรมีการจัดตั้งสถาบันสอนครูดนตรีพื้นบ้าน เพื่อสร้างครูสอนดนตรีพื้นบ้านให้สอนได้ครบทั้ง ดิด สี ตี

วงดนตรีพื้นบ้าน “แสงไฟด้าม” แสดงที่วัดพระธาตุแช่แห้ง จังหวัดน่าน

เป่า และควรมีการจัดอบรมเรื่องดนตรีพื้นบ้านอย่างครบวงจรและต่อเนื่อง

3. ด้านการจัดเอกสารเพื่อเผยแพร่ ควรมีการจัดระบบของเพลงพื้นบ้านน่าน ทั้งที่เป็นกลุ่มเพลงบรรเลงและกลุ่มทำนองชอ รวมถึงการบันทึกโน้ตหลักให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งระบบโน้ตสากล และโน้ตไทย และมีการบันทึกบทเพลงที่เป็นเอกลักษณ์ของน่านเพื่อเผยแพร่ในวงกว้าง นอกจากนี้ควรมีการรวบรวมองค์ความรู้ดนตรีพื้นบ้านจากแหล่งการเรียนรู้ในจังหวัดน่าน เพื่อจัดทำนามานุกรม หรือสารานุกรมดนตรีพื้นบ้านของน่าน เพื่อให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ของดนตรีพื้นบ้านน่าน อีกทั้งยังเป็นการลดความขัดแย้งในด้านข้อมูลที่ไม่ตรงกัน

ง. การพัฒนาให้จังหวัดน่านเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านดนตรีพื้นบ้าน

การจะพัฒนาให้จังหวัดน่านเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านดนตรีพื้นบ้าน ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ทั้งในเรื่องของการจัดการ และงบประมาณสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ในการจัดเวทีเสวนาได้มีการเสนอให้มีการจัดทำหลักสูตรดนตรีพื้นบ้านระยะสั้น ซึ่งขณะนี้ทางสมาคมดนตรีพื้นบ้านกำลังดำเนินการอยู่ ทั้งนี้เพื่อให้เด็กและเยาวชนตลอดจนบุคคลที่สนใจได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้เรื่องดนตรีพื้นบ้านของจังหวัดน่านอย่างครบวงจร อีกทั้งยังเสนอให้มีการจัดทำเอกสารและตำราการสอนดนตรีพื้นบ้าน เพื่อ

ใช้ในการจัดการเรียนการสอน รวมถึงเป็นการเผยแพร่องค์ความรู้ด้านดนตรีพื้นบ้านของน่านให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง นอกจากนั้นการนำองค์ความรู้เข้าเป็นส่วนหนึ่งในหออัตลักษณ์น่าน ก็มีส่วนช่วยเผยแพร่ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้าน รวมถึงอัตชีวประวัติของศิลปินพื้นบ้านให้ลูกหลานชาวน่าน ตลอดจนบุคคลจากต่างพื้นที่ได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ต่อไป

การนำไปใช้ประโยชน์

- 1) เป็นแนวทางในการต่อยอด และขยายผลองค์ความรู้ด้านดนตรีพื้นบ้าน
- 2) เป็นฐานข้อมูล และแนวทางการศึกษาด้านดนตรีพื้นบ้านในพื้นที่อื่นๆ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

- 1) ควรมีการนำข้อมูลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจัง
- 2) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบบริบทที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่อื่นๆ
- 3) ควรมีการนำบทเพลงที่ได้จากงานวิจัยไปบันทึกเสียงในระบบที่ได้มาตรฐาน และเผยแพร่ในวงกว้าง

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรมีการศึกษาวิจัยด้านอิทธิพล และการแพร่หลายของการขับชอล่องน่าน วงสะล้อ ชอ ปีน ในพื้นที่อื่นๆ

2) ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่องระบบเสียงของเครื่องดนตรี รวมทั้งการจัดเก็บข้อมูลการตั้งเสียงของเครื่องในแต่ละพื้นที่

3) ควรมีการศึกษาถึงรูปแบบการผลิตเครื่องดนตรี

4) ควรมีการนำผลงานวิจัยไปเผยแพร่ และใช้เป็นฐานข้อมูลในการศึกษาวิจัย เพื่อนำไปพาดนตรีพื้นบ้านของจังหวัดน่านให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง

5) ควรมีการศึกษาวิจัยด้านแนวทางการจัดการศึกษา หรือหลักสูตรการเรียนดนตรีพื้นบ้านทั้งในและนอกสถานศึกษา

อภิปรายผล

1. จากการศึกษาองค์ความรู้ดนตรีพื้นบ้านจังหวัดน่าน พบว่ามีกลุ่มนักวิชาการทั้งในท้องถิ่น และนักวิชาการด้านดนตรีพื้นบ้าน ได้ทำการศึกษารวบรวมข้อมูลไว้อย่างลุ่มลึก ทั้งในด้านประวัติความเป็นมา ทำนองเพลง รูปแบบการนำเสนอ ตลอดจนองค์ประกอบอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งถือว่าเป็นองค์ความรู้ที่มีคุณประโยชน์ต่อวงการดนตรีพื้นบ้านในจังหวัดน่านเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งควรมีการศึกษาถึงเรื่องระบบเสียง เนื่องจากการลงสนามเก็บข้อมูล การบรรเลง และการสัมผัสอย่างไม่เป็นทางการกับครูผู้สอนดนตรีพื้นบ้านในจังหวัดน่าน ต่างมีแนวคิดในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ควรมีการศึกษาถึงระบบการตั้งเสียงเครื่องดนตรีที่มีมาตรฐาน และเป็นที่ยอมรับกันในหมู่นักดนตรีซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีด้านการศึกษาดนตรีพื้นบ้าน ของเฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี (2538: 87-96) ที่กล่าวว่า ทำนองเพลงพื้นบ้านมีอิทธิพลต่อผู้ฟังในด้านสติปัญญา ผู้ฟังมักแยกแยะความแตกต่างระหว่างบทเพลงหนึ่งโดยใช้ทำนองเป็นส่วนช่วยที่สำคัญ องค์ประกอบที่สำคัญของทำนองได้แก่ ความสูงต่ำ และความสั้นยาวของเสียง นอกจากนั้นควรศึกษากรอบที่ใช้บังคับทำนองที่ส่งผลโดยตรงต่อการรับรู้คือ บันไดเสียง

2. การขับขอล่องน่าน เป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน และได้รับการยอมรับเป็นอย่างยิ่งในกลุ่มศิลปินพื้นบ้าน ทำนองการขับขอลังได้รับคามนิยมและนำไปใช้ขับขอล่างแพร่หลาย ในด้านการศึกษาถึงองค์ความรู้การขับขอล่องน่าน ควรมีการบันทึกบทเพลงในรูปแบบโน้ตสากล หรือลายลักษณ์อักษร จากการค้นคว้าเอกสารที่ได้จากนักดนตรีและแหล่งเรียนรู้ต่างๆ พบว่า ส่วนใหญ่

เป็นการบันทึกโน้ตในลักษณะโน้ตไทย และระบบโน้ตตัวเลข ทั้งนี้จึงควรมีการบันทึกโน้ตในระบบโน้ตสากลเพื่อเป็นการเผยแพร่โน้ตในวงกว้าง และยังสามารถนำไปดัดแปลงใช้ในวงดนตรีรูปแบบอื่นๆ ได้ทั้งในรูปแบบวงดนตรีพื้นบ้าน และวงดนตรีสากล ดังเช่นสุกัญญา สุจนายา (2543) ได้กล่าวถึงลักษณะเพลงพื้นบ้านในเชิงคติชนวิทยาว่า “เพลงพื้นบ้านเป็นงานของชาวบ้าน ส่งทอดมาโดยการเล่าจากปากต่อปาก อาศัยการฟังและจดจำไม่มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ไม่มีกำเนิดที่แน่นอน เนื่องจากสืบทอดกันมานานจนไม่รู้ต้นตอ” นอกจากนี้การบันทึกบทเพลงไว้ไม่ให้เกิดความสูญหายในอนาคต ทำให้เกิดการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ อีกทั้งยังเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านสู่สากล

3. กระบวนการถ่ายทอดความรู้ทางด้านดนตรีจากปราชญ์ด้านดนตรีพื้นบ้านควรได้รับทุนสนับสนุนแหล่งเรียนรู้จากหน่วยงานของรัฐบาล ทำให้ชุมชนเกิดความตื่นตัว และเป็นการสร้างกระบวนการทำงานร่วมกันของคนในชุมชนที่ต้องการให้เยาวชนมีจิตใจอนุรักษ์วัฒนธรรม จึงทำให้เกิดความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมของตน รวมถึงเป็นการให้เยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และเกิดความสามัคคีของคนในชุมชนตั้งแต่ผู้สูงอายุ ตลอดจนเยาวชน ในด้านการจัดตั้งสมาคมศิลปินพื้นบ้านจังหวัดน่าน ถือเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่สร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มศิลปินพื้นบ้านจังหวัดน่าน เนื่องจากการดำเนินงานที่มีการประชุมกลุ่มอย่างต่อเนื่องทำให้ศิลปินมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสามารถบอกเล่าเรื่องราวตลอดจนปัญหาที่เกิดขึ้นได้ต่อเนื่อง จึงทำให้กลุ่มศิลปินพื้นบ้านจังหวัดน่านมีความแน่นแฟ้นกลมเกลียว ในด้านการส่งเสริมการแสดง จังหวัดน่านถือว่ามีการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ทั้งจากหน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานเอกชนจึงทำให้กลุ่มนักดนตรีมีเวทีได้แสดงออกอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ยังมีเวทีที่เปิดโอกาสให้กับวงดนตรีในระดับเยาวชนได้แสดงออกเช่นกัน

4. การส่งเสริมการเผยแพร่ดนตรีพื้นบ้าน การเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิตของน่าน ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า ในด้านการส่งเสริมด้านการแสดงดนตรีพื้นบ้าน ทางกลุ่มสมาคมศิลปินพื้นบ้านได้มีการดำเนินการอยู่บ้างแล้วไม่ว่าจะเป็นการจัดการแสดงที่วัดตามเทศกาลงานบุญต่างๆ และ

ถนนคนเดิน เป็นต้น และกำลังจะมีการดำเนินการจัดค่ายดนตรีพื้นบ้านสำหรับเยาวชน เพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนของน่านมีทักษะในการด้านการแสดงดนตรีพื้นบ้านมากขึ้น ซึ่งเห็นว่าเป็นเรื่องที่น่าส่งเสริม เพราะนอกจากจะเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านดั้งเดิม แต่ยังเป็นการเพิ่มเวทีในการแสดงออกเพื่อให้ชุมชนเห็นความสำคัญของดนตรีพื้นบ้านจังหวัดน่านมากยิ่งขึ้น

การแสดงการขับขอล่องน่าน จากคณะซออรุณศิลป์

5. ในเรื่องการจัดการเรียนการสอน พบว่า (ก) ครูศิลปินแต่ละท่านพยายามจัดทำสื่อการสอนให้ง่ายต่อการถ่ายทอดมากที่สุด โดยพยายามทำเป็นระบบโน้ตไทยหรือระบบโน้ตตัวเลข ทั้งนี้ การสอนยังคงใช้วิธีการสาธิตและเลียนแบบ ซึ่งต้องอาศัยครูผู้สอนที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านนั้นๆ โดยเฉพาะเป็นผู้ถ่ายทอด ซึ่งสอดคล้องกับ ประพนธ์ ผาสุกยี่ด (2550:21-23) ได้กล่าวไว้ว่า ความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) เป็นสิ่งที่เห็นได้ไม่ชัด เป็นความรู้ที่มาจากการปฏิบัติ บ้างก็จัดกว่าเป็น “เคล็ดวิชา” เป็น “ภูมิปัญญา” เป็นสิ่งที่มาจากการใช้วิจารณ์ญาณปฏิภาณไหวพริบ เป็นเทคนิคเฉพาะตัวของผู้ปฏิบัติแต่ละท่าน ดังนั้น จะเห็นได้ว่าระบบโน้ตต่างๆ เป็นเพียงการบันทึกเพื่อไม่มีการสูญหายเท่านั้น

(ข) ส่วนในด้านการจัดทำเอกสารเพื่อเผยแพร่ มีข้อควรพิจารณาที่สำคัญก่อนคือ เนื่องจากประเด็นเรื่อง “ใครเป็นต้นแบบของดนตรีพื้นบ้านของจังหวัดน่าน” ยังคงเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ การที่มีครูศิลปินรุ่นใหม่ที่พยายามทำให้ดนตรีพื้นบ้านให้มีความเป็นสากลมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการจัดถอดทำนองพื้นบ้านเป็นระบบโน้ตสากล หรือการจัดระบบเสียงต้นของเครื่องดนตรีให้ตรงกัน ทั้งนี้เพื่อให้ดนตรีพื้นบ้านสามารถเผยแพร่ไปในวงกว้างได้ แต่อย่างไรก็ตาม ศิลปินรุ่นเก่าที่เรียนรู้ดนตรีพื้นบ้านมาจากภูมิปัญญาดั้งเดิมยังมีความรู้ลึกกว่าดนตรีสากลยังเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ยาก อีกทั้งโดยปกติแล้วกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ดนตรีพื้น

บ้านเป็นไปในลักษณะของการบอกปากต่อปาก หรือ मुखपाठ ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทำให้บางครั้งเนื้อหาหรือทำนองเกิดความเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามสภาพแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับ เฉลิมศักดิ์ พิภูลศรี (2538: 87-96) ที่กล่าวว่า “ดนตรีพื้นบ้านมีวิธีการถ่ายทอดโดยการบอกปากต่อปากและท่องจำ จึงพบการเปลี่ยนแปลงเสมอ ประกอบกับในขณะที่บรรเลงหรือขับร้อง นักดนตรีนั้นก็ร้องรวมทั้งชาวบ้านต่างอยู่ในสภาวะแวดล้อมทางพิธีกรรม ไม่ต้องอาศัยระบบโน้ตหรือวาทะการ” สิ่งเหล่านี้ถือเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของดนตรีพื้นบ้าน

ดังนั้น (ค) หากจะจัดทำเอกสารเพื่อเผยแพร่ จึงต้องมีความถูกต้องและเป็นสิ่งที่ศิลปินพื้นบ้านทุกคนต้องยอมรับร่วมกัน อาจมีการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ และมีการประชุมเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลจากศิลปินพื้นบ้าน และผู้ที่เกี่ยวข้องก่อนนำมาจัดทำเป็นเอกสารเพื่อเผยแพร่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องของการจัดการองค์ความรู้ ดังเช่น อัญญาณี คล้ายสุบรรณ (2550: 89) ได้ให้ความหมายของการจัดการองค์ความรู้ว่า “เป็นการสร้าง การแสวงหา การค้นคว้า รวบรวม การจำแนกประเภทหรือหมวดหมู่ การจัดระบบ การแบ่งปัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความรู้ทุกประเภท จากทุกแหล่ง โดยอาศัยเครื่องมือสำคัญคือคนและเทคโนโลยี ด้วยกลยุทธ์และกระบวนการต่างๆ ที่เหมาะสม เพื่อให้ได้

ความรู้ที่ถูกต้องเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของบุคคล หรือองค์กรในการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาตนเองและองค์กรโดยรวม”

6. ในด้านการพัฒนาให้จังหวัดน่านเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านดนตรีพื้นบ้านได้นั้น พบว่า ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ทั้งครูศิลปินพื้นบ้าน นักดนตรี และหน่วยงานของรัฐที่ควรให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง จากการจัดเสวนาในครั้งนี้ก็ได้รับความคิดเห็นจากครูศิลปินพื้นบ้านจากหลายแหล่งเรียนรู้ โดยมีประเด็นคือ (ก) ให้มีการจัดทำหลักสูตรการสอนดนตรีพื้นบ้านระยะสั้น (ข) การจัดทำเอกสารและตำราการสอนดนตรีพื้นบ้าน และ (ค) การนำองค์ความรู้ด้านดนตรีพื้นบ้านน่านเข้าเป็นส่วนหนึ่งในหออัตลักษณ์น่าน ทั้ง 3 ประเด็นมีความเหมาะสมที่จะพัฒนา

ให้จังหวัดน่านเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านดนตรีพื้นบ้าน โดยเฉพาะการนำองค์ความรู้ด้านดนตรีพื้นบ้านน่านเข้าเป็นส่วนหนึ่งในหออัตลักษณ์น่าน เนื่องจากหออัตลักษณ์น่านเป็นแหล่งเรียนรู้มรดกทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของจังหวัดน่าน และเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ที่จะทำให้ผู้คนต่างพื้นที่เข้ามาศึกษาเรียนรู้ หากมีการนำประวัติศาสตร์วัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านของน่าน รวมถึงอัตชีวประวัติของศิลปินพื้นบ้านเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในหออัตลักษณ์น่านนี้ ก็จะเป็นการเน้นให้เห็นว่าดนตรีพื้นบ้านของน่านมีความเป็นเอกลักษณ์ และยังคงมีการอนุรักษ์สืบทอดจนถึงปัจจุบัน ส่งผลให้เกิดแรงกระตุ้นในการจัดทำกิจกรรมด้านดนตรีร่วมกันมากขึ้นด้วย

คณะผู้วิจัย:

1. อาจารย์อ่องอาจ อินทนิเวศ

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

2. อาจารย์อดิวัชร พนาพงศ์ไพศาล

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

แหล่งเงินทุน : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ

บรรณานุกรม

- กิจชัย ส่องเนตร. 2544. กระบวนการเรียนรู้ดนตรีพื้นบ้านวงสะล้อ ซอ พิณ ของครูศิลปินในอำเภอเมืองจังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กิตติวัฒน์ กิ่งแก้ว. 2553. ขับซอล่องน่านของลำดวน คำเปิน. ปรินิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขามนุษยดุริยางค์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เฉลิมศักดิ์ พิภูสรี. 2538. วิธีการศึกษาดนตรีพื้นบ้าน. ดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ 26. (หน้า 87-96). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่.
- วิจารณ์ พานิช. 2548. การจัดการความรู้ ฉบับนักปฏิบัติ. ตลาดา พับลิเคชั่น จำกัด. กรุงเทพฯ.
- บุรณพันธ์ ใจกล้า. ซอล่องน่าน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดนตรี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ประพนธ์ ฝาสุยัค 2550. การจัดการความรู้ (KM) ฉบับขับเคลื่อน LO. ไยใหม่ ศรีเอทีฟ กรุ๊ป จำกัด. กรุงเทพฯ.
- ไพโรจน์ ชลารักษ์. 2551. การจัดการความรู้ สังกัทางทฤษฎี. เพชรเกษม พรินต์ติ้ง กรุ๊ป จำกัด. นครปฐม.
- สุกรี เจริญสุข 2530. ดุริยางคศาสตร์ชาติพันธุ์ (Ethno-musicology). ถนนดนตรี 1 (12) 38-41.
- สุกัญญา สุฉาษา. 2543. เพลงพื้นบ้านศึกษา. โครงการตำรา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.
- อ่องอาจ อินทนิเวศ. 2555. ซ็อบบือ เครื่องดนตรีภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู: มิติในการอนุรักษ์ บทเพลง และการวิเคราะห์. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- อัญญาณี คล้ายสุบรรณ. 2550. การจัดการฉบับปฐมบท. เพชรเกษม พรินต์ติ้ง กรุ๊ป จำกัด. นครปฐม.

บทปริทัศน์

ดนตรีพื้นบ้านกับการเป็นแหล่งเรียนรู้ของจังหวัดน่าน

โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชยรัตน์ ปรานี

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

จากการศึกษาบทความงานวิจัยเรื่องดนตรีพื้นบ้านกับการเป็นแหล่งเรียนรู้ของจังหวัดน่าน

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำฐานข้อมูลองค์ความรู้ด้านดนตรีพื้นบ้านของจังหวัดน่าน ศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านดนตรีจากปราชญ์ด้านดนตรีพื้นบ้าน ส่งเสริมการเผยแพร่ดนตรีพื้นบ้านการเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิตของจังหวัดน่าน และพัฒนาให้จังหวัดน่านเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านดนตรีพื้นบ้าน ซึ่งหากพิจารณาจากวัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้น ถือว่างานวิจัยชิ้นนี้นับว่ามีคุณภาพการวิจัยต่อการศึกษาวิจัยทางด้านดนตรีพื้นบ้าน และยังรวมถึงการพัฒนาเชิงพื้นที่(จังหวัดน่าน)ด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมีข้อคิดเห็นที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักวิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้องงานวิจัยในลักษณะนี้หลายท่าน ซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์ต่อแวดวงวิชาการทางด้านนี้มากขึ้น สำหรับแนวคิดที่ใช้ในการพิจารณาบทความวิจัยเรื่องนี้แบ่งออกเป็นด้านวิธียุทธศาสตร์การวิจัย และองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการวิจัย รวมทั้งการนำไปใช้ประโยชน์ สำหรับในส่วนเนื้อหาของทางด้านดนตรีพื้นบ้านนั้นจะไม่กล่าวถึงไปพิจารณาทั้งนี้เพราะผู้วิจัยขาดองค์ความรู้ทางด้านนี้

ด้านวิธียุทธศาสตร์การวิจัย ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยา (Ethnomusicology) โดยมีแหล่งข้อมูลที่ใช้ศึกษาจากเอกสาร งานวิจัยต่างๆ การสัมภาษณ์บุคคลข้อมูล และการออกเก็บข้อมูลภาคสนาม มีการตรวจสอบข้อมูลในการวิจัยโดยบุคคลข้อมูลและผู้เกี่ยวข้องระเบียบวิธีวิจัยทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยาในการเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อจัดทำเป็นฐานข้อมูลองค์ความรู้ด้านดนตรีพื้นบ้าน

ของจังหวัดน่านและ ศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านดนตรีจากปราชญ์ด้านดนตรีพื้นบ้าน ซึ่งถือว่าการใช้วิธียุทธศาสตร์ที่สอดคล้องกับโจทย์วิจัยที่ต้องมีการศึกษาในเชิงคุณภาพ และจุดเด่นที่สำคัญของงานชิ้นนี้คือ การใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยาซึ่งเป็นวิธีการศึกษาดนตรีที่รวมองค์ประกอบทางด้านวัฒนธรรมเข้าไปด้วย ดังนั้นผลการวิจัยครั้งนี้จึงอธิบายองค์ความรู้ทางด้านดนตรีพื้นบ้านไปพร้อมๆกับการสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของของผู้คนในแต่ละชุมชนด้วย ดังเช่น “ซอคล้องน่าน เป็นทำนองพื้นบ้านของจังหวัดน่าน ซึ่งเป็นทำนองที่สอดคล้องกับประวัติศาสตร์การย้ายเมืองของน่าน ซึ่งต้องเดินทางโดยทางน้ำ”

อย่างไรก็ตามในขั้นตอนของการส่งเสริมการเผยแพร่ดนตรีพื้นบ้านการเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิตของจังหวัดน่าน และพัฒนาให้จังหวัดน่านเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านดนตรี ผลการวิจัยทำได้เพียงแค่การนำเสนอข้อมูลหรือแนวทาง อันเกิดจากเวทีเสวนาท่านนั้น ขาดการนำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม ซึ่งจะให้เกิดการนำแนวคิดหรือแนวทางดังกล่าวไปใช้ได้ให้เกิดผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างแท้จริง ซึ่งผู้วิจัยควรนำแนวคิดเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม(Participatory Action Research : PAR) มาใช้ในการขับเคลื่อนงานตามวัตถุประสงค์การวิจัยในประเด็นของการส่งเสริมการเผยแพร่ดนตรีพื้นบ้านการเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิตของจังหวัดน่าน และพัฒนาให้จังหวัดน่านเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านดนตรี

ในด้านองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยและการนำไปใช้ประโยชน์นั้นเมื่อพิจารณาจากกรอบแนวคิดในการวิจัยที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเรื่องการจัดการความรู้มาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ด้วย แต่ใน

บทความไม่ได้แสดงรายละเอียดของกระบวนการจัดการความรู้ว่ามีกระบวนการจัดการอย่างไร ตั้งแต่ (1) การกำหนดความรู้หลัก (2) การแสวงหาความรู้ (3) การปรับปรุง คัดแปลง หรือสร้างความรู้บางส่วน (4) การประยุกต์ใช้ความรู้ (5) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสกัด “ชุมความรู้” (6) การจดบันทึก “ชุมความรู้” และ “แก่นความรู้” และปรับปรุงชุดความรู้ งานชิ้นนี้แสดงให้เห็นเพียงแต่ผลของการจัดการความรู้ ทำให้ได้อรรถความรู้ด้านดนตรีพื้นบ้านของจังหวัดน่าน และกระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านดนตรีจากปราชญ์ด้านดนตรีพื้นบ้าน ทั้งนี้หากศึกษาให้ลึกซึ้งจะพบว่าการจัดการความรู้เป็นทั้งกระบวนการและเป้าหมาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ไม่ปรากฏอย่างชัดเจนในงานวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งองค์ความรู้ใหม่ทางด้านดนตรีพื้นบ้านที่งอกงามขึ้นจากเดิมเป็นอย่างไร ก็ไม่ปรากฏเช่นกัน นอกจากนี้สิ่งที่พบจากกรอบแนวคิดในการวิจัยอีกประเด็นหนึ่งคือการอธิบายถึงกระบวนการถ่ายทอด กระบวนการเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้ ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญ

ในการพัฒนาไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ดนตรีพื้นบ้านในจังหวัดน่าน ประเด็นที่เป็นข้อสังเกตคือระบบการเรียนรู้ในวัฒนธรรมสมัยใหม่ซึ่งเป็นการเรียนรู้ในระบบเป็นส่วนใหญ่ แตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับระบบการเรียนรู้ของชุมชนในสมัยดั้งเดิมอันมีลักษณะสำคัญที่เริ่มถ่ายทอดกันในครอบครัว โดยใช้สื่อที่มีอยู่ในชุมชน มีกระบวนการถ่ายทอดความรู้โดยการสอนและปฏิบัติจริงไปพร้อมกัน ผู้สอนคือผู้ใหญ่ในครอบครัวที่มีความรู้หรือประสบการณ์ในเรื่องนั้น ๆ ผู้เรียนคือลูกหลานหรือเครือญาติ การถ่ายทอดความรู้เป็นไปตามธรรมชาติและเกิดขึ้นตลอดเวลา ดังนั้นการถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้านที่ผูกอยู่กับชีวิตความเป็นอยู่หรือวัฒนธรรมจึงเป็นเรื่องที่ไม่ง่ายเลย ระบบการเรียนรู้ในท้องถิ่นแบบดั้งเดิมยังคงหลงเหลืออยู่มากน้อยเพียงไร ยังสามารถรื้อฟื้นเพื่อใช้ประโยชน์ในการจัดการถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้านได้หรือไม่ หรือจะผสมกลมกลืนกับระบบการศึกษาและวัฒนธรรมใหม่ได้อย่างไร จึงจะเหมาะสมกับสภาพและวิถีชีวิตของประชาชนในยุคสมัยปัจจุบันได้